

PANAİT İSTRATI

ARKADAŞ

DESTEK YAYINLARI: 1100
EDEBİYAT: 341

PANAİT İSTRATİ / ARKADAŞ

Orijinal adı: La jeunesse d'Adrien Zografli / Mikhaël

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumaliođlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergöl
Çevirmen: Sinem Şahin
Editör: Özlem Küskü
Son Okuma: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Nisan 2019
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-581-6

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkan.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Nazlı Koçak
Sertifika No. 40200
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

PANAİT İSTRATI

ARKADAŞ

Fransızca aslından çevirmen: Sinem Şahin

Saat sabah dokuzdu. Mahallenin ihtiyar postacısı, bastonuyla sokak kapısına vurarak seslendi.

“Adrien Zograffi!”

“Geliyorum Gravila Baba!” diye cevapladı içeriden Adrien. “Giyinik değilim.”

“Ooo, göçmen kuş geri dönmüş” diye düşündü postacı.

Avluya girdi, hiç sormadan Adrien’in sardunya, karanfil ve fesleğen saksılarıyla dolu odasının perdesini bastonunun ucuyla sıyırdı. Delikanlı evdeyse mektubu alırken “Bir kadeh Țuică* içersin” diyerek avucuna üç beş kuruş bir şey sıkıştırmayı ihmal etmeyeceğini bilirdi; hele ki mahallede skandal olan kaçışlarından birinden döndüyse vereceği bahşiş “kral” olurdu.

Bu kez de aynısı oldu: Kafasını çıkarmadan elini uzattı, mektubunu aldı ve elli kuruş uzattı –eski zamanlardan kalmış altın kuruşları– çünkü postacıları herkesten çok severdi, “Devletin dilenciye çevirdiği, mutluluklarımızı ve üzüntülerimizi emanet ettiğimiz demokratik kurumlarımızın paryaları” diye tanımlardı.

---

* Genellikle erikten yapılan geleneksel Romen içkisi

Gravila Baba, bahşişe sevinse de kısmen şaşkıncı: Adrien ilk kez elini sıkılmaktan kaçınmış, zamanının nasıl ve nerede geçtiğini hızlıca anlatmamıştı. Oysaki bunlar da Gravila Baba'yı en az bahşiş kadar mutlu ediyordu.

“Hayırdır, bana mı küstü?” diye alçak sesle sordu Gravila Baba, çocuğun bahar güneşinde “*prispa*”da* çömelmiş oturan annesine.

“Size değil, bana küstü. Dün gece geldiğinden beri di-dişip duruyoruz. Ah ah! Çocuk mu? Doğurmak akıl işi değil.”

Gravila Baba, Zoitza Ana'ya hak verdiğini göstermek için oğluna duyurmadan kadıncağızın ilgiyle baktığı uzun ve karmaşık mimiklerle:

“Evet... Anlıyorum... Çocuk mu dedin? İyi bilirim... Aman, neyse...” gibi sözler geveledi.

Tam o sırada Adrien görüldü: On sekiz yaşlarında, biraz sıska, oldukça esmer, gür saçlı, kehribar gözlü, kara kaşlı, uzun ve solgun yüzlü, bıyıkları yeni terlemiş bir delikanlıydı. Üstünde gri bir ceket, zefir gömlek, takma yaka ve kravat, çizgili pantolon ve terlikler vardı. Bir elinde Türk kahvesi vardı diğer elinde sigara, postacıyla tokalaşmak için sigarayı dudaklarına sıkıştırdı.

“Günaydın Gravila Baba!”

“Hoş geldin Adrien! Ooo, amma da şıksın ha! Tıpkı zengin çocuğu gibi. Pahalya patlamıştır bunlar...”

---

*Sundurma (Romence)

Bu konuda bir şeyler bildiği belli olan annesi: “Sorsana bir” dedi gözlerini devirerek.

“Bari nasihatlerimi dinlese ama nerde... Anca kafasının dikine gitsin. Bir de o bana somurtuyor.”

Adrien annesini boynunu tutup öptü:

“Somurtmuyorum annem, kendimi koruyorum” dedi ve postacıya dönüp ekledi:

“Bir düşün Gravila Baba! Beni bu yaşta evlendirmek istiyor. Sen bunda mantık görüyor musun?”

Zoitza Ana kızdı:

“Gravila Baba’ya sorsana bir! Her dakika evden kaçıp dilenci kılığında geri dönmek mi mantıklıymış?”

Bu tartışma üzerine ihtiyar, örsle çekiç arasında kalmanın çok da mantıklı olmadığını düşünerek omuz silkip uzaklaştı.

Ana ile oğul arasındaki bu anlaşmazlık, kapanmak bilmeyen eski bir yara gibiydi.

Adrien, bütün yoksul anaların evlatlarından beklentilerinin aksine, “iyi bir mevki” sağlamak için her gencin izlediği geleneksel adımları reddediyordu. Hiç de beceriksiz değildi, aksine dikkatli ve hatta zeki olduğu halde annesini çileden çıkararak ve kendi oğullarından daha hayırsız olanları eleştirmeye bayılan mahallelinin gözünde kendini küçük düşüren bir umursamazlığı vardı; Adrien da ekmeklerine yağ sürmüyor değildi.

On iki yaşında yiğitçe çıraklığa başladığı günden bugüne, altı yılda değiştirdiği işlerin sayısının haddi hesabı yoktu. Daha da kötüsü; sürekli şehirden kaçıyor –ki bunu yaparken annesinden de mahalleliden de izin almıyor– aylarca kayboluyor ama bir gece aniden “dilenci kılığında” evine geri dönüyordu. İşte o zaman millet ağzını açıp gözünü yumuyordu:

“Serserinin teki ne olacak! Anasının gizli peydahladığı nasıl da belli oluyor... Bu çocuk adam olmaz, bak görürsünüz... E Zoitza da hak etmedi mi? Şimdi çeksin cezasını...”

Adrien serseri falan değildi. Annesi de onu “peydahlamamıştı”, birlikteliğini kilise tarafından kutsatmasa da çocuğunu her kadın gibi Tanrı'nın izniyle doğurmuştu. Geleceğiyle ilgili söylenen kötü sözlere ve annesinin hak ettiği “cezaya” gelince; mahalleli, Tanrı'nın takdirini beklemeden oğlu hakkında o kadar konuşurdu ki, en son zavallı dul kadın içi kan ağlaya ağlaya oğlunun serserinin biri olduğuna ikna olmuştu.

Buna içten içe inanmış olsa da başkalarının yanında dillendirmezdi.

“Onun suçu ne Tanrım?” diye sorgulardı sık sık. “Onlarınkiler gibi içki içmez, ne dövüşü vardır ne hırsızlığı. Hovarda desem, o da değil. Okur... Kafasını kaldırmadan okur. Daha ne! Yok, asiymiş de, gömlek değiştirir gibi iş değiştirmiş de, aylak aylak gezermiş de, bundan

size ne! Beni ilgilendirir. Herkes kendi gözündeki mer-teği görsün...”

Sadece kelimeler... Basit bir kadının bilgece sözleri... Ama şu zavallı dünya haktan ya da mantıktan ne anlar? Dünyanın haksızlığını kervan gibi yürütmesi, Adrien’in kendi çizdiği yol için bir engel değildi.

Hangi yol? Bunu belirtmek pek kolay değil. “Çama-şırıcı” Zoitza’nın oğlunun çizdiği bir rota hiç olmamıştı. Rüzgâr gibiydi, nerden eserse oraya yol alıyordu. İbrail’in bu kenar mahallesinde ya da insan ruhunun Sahra’sında, kılavuzsuz, arkadaşsız, sadece acı çekmek ya da sadece sevinmek için izole olmuştu. Onun için kendine yol aç-mak, “hayatta güzel bir mevki edinmek” herkesin peşine düştüğü sıradan, avam ve saçma bir düşünceydi ve hiç umurunda değildi.

Bu düşüncesini annesine de söyledi:

“Hayatta güzel bir mevki mi edinmek? Neden anne? Ensesi kalın bir işveren ya da tüccar olmak için mi? Önemli olan tek şey maddi güç mü? Tüm bu fakir insan-lar ve sen, bütün saatlerimi, günlerimi ve hatta ömrümü zengin olmanın yollarını aramakla geçirirsem ve zengin olursam beni takdir edeceksiniz... Ama hayır, zenginlikte gözüm yok, bu şekilde takdir edilmek de istemiyorum.

O zengin insanların sefil hayatları gözlerimin önün-de, nasıl yaşadıklarını, neleri sevdiklerini, onları nele-rin büyülediğini görebiliyorum. İstemem, eksik olsun!

Dünyaları verseler duygularımı onlarınkiyle değiştirmem... Onlar insan kurtları. Hayatın tüm güzelliğini kaçırmırlar.”

Annesinin bu sözlere aklı ermediği için itiraz ederdi:

“Bizim gibi fakirler için ‘hayatın güzelliği’ de ne şeytan oluyormuş? İki frank için günde on beş saat karın tokluğuna çalışmamın neresinde ‘güzellik’? Papazlar gibi başını kitaplardan kaldırmadan okuyorsun da eline ne geçiyor? Bakkal Elie sadece imza atmayı biliyor ama milyonlar. Sen ondan daha iyisini yapsana! Önce geleceği olmayan bir gündelik işçi olmaktan kurtul, sonra istediğin kadar oku.”

“Bu imkânsız anne!” dedi Adrien. “İnsan aynı anda hem Tanrı’ya hem şeytana tapamaz.”

“İyi de senin taptığın hangi tanrı, hangi yaratıcı? Ah benim zavallı başım! Nereye varmaya çalışıyorsun sen? Amacın ne?”

“Hiçbir şey. Kendi kurallarıma göre yaşıyorum. Karnımı doyuracak kadar az şey, kalbimi ve beynimi doyuracak kadar ise mümkün olduğunca çok şey istiyorum.”

“Peki, beyninle kalbini neyle doyuracaksın?”

*

İşte..

Bitmek tükenmek bilmeyen her tartışma burada sona ererdi. Annenin bu sorusu karşısında oğlu hep susardı. Çin Seddi gibi bir soruydu bu. Aşılamayan bir barikat...

Adrien hayata bakış açısını çok uzun süredir annesine anlatmaya çalışıyordu ama nafiye: Edebiyatla güzel sanatları sevmek; yeryüzünün güzelliklerini görmek; insanları ezenlerin safında olmamak; sadece temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar para kazanmak; adaletli ve kardeşçe yaşamak; koşulsuz güvenebileceği iyi bir arkadaşı çok sevmek; çevresine elinden geldiği kadar iyilik dağıtmak...

Ah Zoitza Ana, yüreğinde merhamet ve insan sevgisi olsa da “iki frank için günde on beş saat karın tokluğuna çalışan” zavallı kadının bugüne kadar yaşadıklarından böyle şeylerin karın doyurmayacağını öğrenmişti.

Oğluna hüzünlü bir sessizlikle bakar ve bazen de şöyle derdi:

“Ördek yumurtalarının üstünde kuluçkaya yatmış tavuk gibiyim; evladımın yüzmeyi öğreneceği yerde onu kollayamıyorum.”

Bu ördek yavrusunu rahatça gezindiği idealizmin sularında takip edemiyordu. Onun yerine, kıyıda mahzun mahzun tuhaf yavrusunun oyunlarına bakıyordu, bu oyunlardan yavrusu her zaman eve boş mideyle dönerdi, çünkü o pırıltılı sular karnını doyurmuyordu; hatta bu sular da sık gezinmek pahalıya mal olurdu. Oysa oğlan, her bulduğunu gagalayan kuşlar gibi olduğu için bunu fark etmezdi bile. Fakat Gravila Baba'nın “kuşu” ne kadar azla yetinse de yiyecek bir şeyler bulamıyordu. Bu durumda, yüzmeyi bilmeyen anne tavuk, toprağı her ikisi için eşeler ve dünyaya getirdiği şaşkınlık beslerdi.

İnsan psikolojisi hakkında garip fikirlere sahip bu mahalleye göre, bu durum rezaletti. “İyi bir aile” çocuğunun yirmi beş yaşına kadar başkasının sırtından geçinmesini –elinde övünülecek zavallı bir diplomadan başka bir şeyi olmasa bile– bu mahalle doğal karşılar. “Bizim istasyon şefinin oğlu savcı olacak göreceksin!” diye övünür, sefaletleri üzerine kurulmuş binaların sahibi efendilerini görünce kadeh kaldırıp “Çok yaşa!” naraları atan seçmenler gibi mest olurlardı! Ama bir kulübede doğacak kadar şanssız bir çocuğun yüreğine öğrenme ateşi düşsün, bu çocuk kendi kaderini tayin etme hakkını arasın, mahalleli buna hiç dayanamaz:

“Peh, olaya bak!... Ne diye böbürleniyor bu sümsük! Öğreneceği ne varmış sanki? Yaşlılarından farkı ne!” diye aşağılardı.

Adrien böbürlenmiyordu ama mahalleli gibi de değildi, kenar mahalleden kaçmaya çalışmak, kenar mahalleliye göre böbürlenmekti. Bu saçmalıklara cevap vermezdi, sessizce kendi kendine:

“Evet, sizlerden fazla şey anladığımı iddia ediyorum. Ve gelecekteki savcınızdan da daha değerliyim!” derdi.

Postacının önünde aldığı darbe Adrien’i derinden yaraladı. Odasına döndü ve yeni bir vicdan muhakemesi yaptı.

Dedikodular bir kenara bırakıldığında mahalleli hiç kuşkusuz tamamen haksız değildi. Zamanının yarısını kaldırımları arşınlayarak diğer yarısını ise herkesin gözünde aynı yere çıkan okumalarla geçiriyordu. Mahalleli için iki yoldan birini seçmeliydi: Ya istasyon şefinin oğlu gibi okuyacak ve “savcı olacak” ya da sürünün her parçası gibi evlenecek, çocuk yapacak ve ölecekti. Her şey netti.

Tüm bu beklentilere rağmen onun gittiği yol pek net değildi; sürekli bir yerlere gidiyor, tüm Romanya’yı dolaşıyor, övüneceği araştırmalar yapmayı deniyor, kimseyle arkadaş olmuyor ve annesinin dışından tırnağından artırdığı paraları yiyordu. Hele ki Galati, Boze, Yergöğü gibi uzak şehirlere gidip gömleksiz, beş parasız, aç susuz, dilenci kılığında dönmesini affedemiyorlardı. Eve döndüğünde, Zoitza Ana’nın gözyaşları içinde diktiği yeni kıyafetler buluyordu.

Evet, durum açıkça böyleydi, bunu inkâr etmiyordu, ama...

“Tanrım, eğer böyleysen ne gelir elimden!”

Ama kendine de acıdığı için hafifletici sebepler buluyordu. Henüz on iki yaşındayken ne kadar iyi niyetli olduğunu göstermemiş miydi? Daha o yaşta kendi kendine çırak olmamış mıydı? Sırasıyla komşu pasta şefi Kir Nicolaş’nın yanında; sonra büyük bir bakkalda çalışmış; tersanede çıraklık; armatörün yanında ayak işçiliği yapmış; son iki yıldır da badanacılığı öğrenmek için uğraşmıştı.

Gerçi kazandığı üç beş kuruşu kitaplara ve seyahatlere –aklını ve ruhunu aydınlatan yıkanmalara– harcıyor ve çok geçmeden annesine muhtaç ediyordu ama...

Ah! Şu “ama”ları, her zaman özür gibi dilinin ucunda dolaşan amaları kime anlatabilirdi? Hangi arkadaşın göğsüne başını koyup hıçkırarak ağlayabilirdi:

“*Ama, seviyorum bu işleri.* Bunlar benim tüm hayatım; bunlar hayatımdan çıkarılırsa ruhum karanlıklarda boğulacak.”

Başını ellerini arasına almış, odasında tek başına, kendi kendine haykırıyordu Adrien:

“Kime söylemeli bunu? Beni duyup anlayacak arkadaş, dost nerede? Ya da belki ben mi dengesizim?”

Yavaşça kalktı, ayakkabılarını giydi, dışarı çıktı. Avluda açmış leylakların kokusu havayı doldurmuştu. Yüzünü kocaman bir leylak salkımına yapıştırdı, gözlerini kapattı, derin derin kokladı.

Annesi hâlâ sundurmada çömelmiş duruyor, çamaşır yıkamaktan yanmış ellerine bakıyordu. Adrien usulca annesinin ellerini öptü:

“Bana çok mu kızgınsın?”

“Yo... Sana değil... Ama kaderimize. Sen kötü biri değilsin, biliyorum...”

“Daha sıkı çalışacağıma söz veriyorum. Boyacılık hoşuma gidiyor. Daha özgür kalıyorum. Hem bak: Dobruca’ya son gidişimde üç haftadan kısa bir zamanda elli

frank biriktirdim. Dün gece söylememe fırsat vermedin. Hepsi senin. Kendime çok az ayırdım.”

Annesi duygulandı, oğlunun başını tuttu ve gözlelerinden öptü:

“Evet, benim oğlumsun, biliyorum!”

İki kalpten çıkan bu güçlü seslere boğuk bir ses yanıt verdi:

“Hele! Şu sevdalılara!... E, boşuna dememişler aile kavgasına girilmez... Ailedir, küser barışır.”

Ev sahibi Jeanne Ana'nın sesiydi – beyaza boyanmış küpe benzeyen altı oda zavallı kadına ayda yirmi frank anca getirirdi. Annesinin sevgili dostu, Adrien'in annesi gibi duldu ve çamaşırcılık yapıyordu, çocukları terk etmişti, hayatını kazanmak için çok zorlanıyordu, avlunun sonunda küçük bir odayı kendine ağlama duvarı niyetine ayırmıştı. Ama onun da yaşamak için bir umudu vardı: Daha iyi bir terzi olmak için iki yıldır Bükreş'te çalışan kızı Leana. Leana Adrien'in çocukluk arkadaşıydı, ailelerine göre de birbirlerinin sözlüsü. Zaten iki çocuk her zaman birbirlerini sevmişlerdi, hatta normalden biraz fazla, çünkü aynı yaştaydılar, ikisinin de yüreğinde coşkun bir ırmak vardı, ama o günden bugüne Tuna'dan o kadar çok sular akmıştı ki o sevginin yerini neye bıraktığını tahmin etmek güçtü.

Leana geçen Noel tatilinde kısa bir süreliğine evine döndüğünde boş gezen bir nişanlıyı artık istemediğini dillendirmişti. Adrien ona hak vermişti, ama evlenmeyi

aklına bile getirmemesine rağmen yine de biraz hüzünlendi. Ama evlenmelerini çok isteyen Zoitza Ana çok üzülmüştü. Zavallı kadın, Adrien'in ancak ev bark sahibi olursa eve bağlanacağını düşünüyordu. Jeanne Ana ise, Adrien'in kararsızlığı karşısında en anlamlı tepkiyi vererek sessiz kalıyordu.

Sonunda bugün, Leana'nın gelişiyse her şey çözümlenmek zorunda kalacaktı. Annesi ve Adrien'a Bükreş'ten ayrılacağını ve tamamen İbrail'e yerleşeceğini haberini göndermişti. Bu kararı uzun zamandır biliniyordu. Bu sabah Adrien'in aldığı (biraz mesafeli ama hayli dostça) mektupta yalnızca öğlen geleceği yazıyordu.

Bu nedenle Adrien, eski sevgilisini evlenmeye ikna etmekten ziyade kendini beğendirmek için "iki dirhem bir çekirdek" giyinmişti.

Henüz şimdiden "Bükreşli Hanım" diye anılan kızıyla gururlanan Jeanne Ana, sevinçle sordu:

"İstasyona gidecek misin karşılamaya?"

"Eğer izin verirseniz isterim" diye yanıtladı delikanlı.

"Adabıyla duracaksan gidebilirsin."

"Öpmeme izin verir misiniz peki?"

"Adabıyla."

O gün 10 Mayıs,* büyük ulusal bayram günüydü.

---

*Romanya'da I. Carol saltanatının başlangıcıdır ve ülkenin ilk kralının taç giydiği tarihtir. 1947'ye kadar 81 yıl kutlanmıştır.

Öğlene kadar daha bir saat vakti vardı; annesi, Codine* gibi gurur duyulacak biri olmasa da suç ve pislik bakımından Comorofca'dan** aşağı kalmayan bu varoş Grivitza Sokağı'na taşındığından beri en sevdiği yol olan Karantina Sokağı ile Couza Caddesi'ne doğru uzunca bir dönüş yaptı.

Bulvarda göğüsleri madalyalarla süslenmiş, parlak kıylılı süvarilerin görkemli geçit töreni vardı. Başka yerlere baktı: Bu tarz törenler Adrien için sanki Ay'da gerçekleşiyormuş gibi yabancıydı. Yalnız az ilerde bir grup liseli öğrencinin askeri adımları taklit etmeye çalıştığını, bazı dükkânların önünde Ulusal Marşı haykırdıklarını ve dahası ara ara "Kahrolsun Yahudiler!" diye slogan attıklarını görünce hoşnutsuzluğu, yerini öfkeye bıraktı.

Adrien, tanınmış bir hırsız olan, şimdi ise liseye giden eski ilkokul arkadaşını göstericilerin arasında gördü. Adrien uzaklaşmak istemesine rağmen, eski arkadaşı kan ter içinde kalmış, alev saçan gözlerle Adrien'in yanına geldi.

"Hey Adrien! Bizimle gelsene" dedi.

"Neden?" diye sordu Adrien şaşkın şaşkın.

"Nasıl neden? Bugün 10 Mayıs! İyi bir Romen olduğunyu yürekten göstereceğin gün."

"Sen bunu 'Kahrolsun Yahudiler!' diye haykırarak mı yapıyorsun?"

"Yurdunu seven her iyi yurttaş gibi!"

---

* Istrati'nin Codine kitabındaki kahraman

** Istrati'nin Codine kitabında geçen mahalle